

Prokopović, oduševljeni pristaša protestantizma, da polemizuje s umnim Bellarminom. U toj svojoj polemici razvio je Prokopović „svoje“ nazore o istočnom grijehu prepisavši jednostavno 126 stranica od riječi do riječi iz djela protestanata Gerharda²⁾ i J. A. Quenstedta³⁾, a da svojih izvora nije spomenuo niti jednim jedinim slovom. Na sreću pojavila se proti Prokopoviću moćna reakcija, koja je barem donekle obustavila njegov upliv na daljna pokoljenja. No u pretposljednem deceniju 19. vijeka javlja se ponovno protestantizam, ako i malo moderiran optužujući katoličku crkvu s pelagijanizma. Autor je lijepo pripomenuo, da ruski teolozi ne poznaju katol. bogoslovne književnosti u originalu, nego da su o njoj upućeni jedino preko protestantskih izvadaka. — Što vrijedi za Ruse, to vrijedi manje više i za sve istočnjake. Još je žalosnije, što se istočna crkva tako slijepo povodi za zapadnim antikatoličkim sektama, osobito za protestantima.

Dobro bi bilo, kad bi tko i od hrvatskih bogoslovaca obradio koju drugu prepisnu točku u istočnom crkvenom pitanju. Svako takvo trijezno raspravljanje dovodi nas za korak dalje k međusobnom upoznavanju, a prema tome i k sjedinjenju. Studiju najtoplije preporučujem.

Juraj Pavić.

Schermann Theodor, Prof. an d. Univ. München: Die kirchliche Überlieferung des zweiten Jahrhunderts. (Studien zur Gesch. u. Kultur d. Altertums III. Ergänzt. band III. Teil.) Paderborn. F. Schöningh 1916. M 8.40.

Ovo je treća i zadnja sveska Schermannova velikoga djela, o kome smo govorili u 2. br. ovog Smotre. Kao i predašnje podijeljena je i ova na odsjeke i paragrafe. Iza uvoda, u kome govori o pojmu crkvene predaje — *παράδοσις ἐκκλησιαστικῆς, κωνίων*

της ἀληθείας, κήρυγμα ἐκκλησιαστικόν — u apostolska vremena, naslovljen je prvi odsjek: Die hl. Schrift und die kirchl. Glaubensregel. U njemu prikazuje pisac upotrebljavanje staroga i novoga zavjeta te agrafa pri podučavanju katekumena. Drugi odsjek obuhvaća čudoredne propise, kako su predani u didahama c. 1—4, u prvom listu sv. Klimenta i u općenitom crkvenom rasporedu (*κανόνες τῶν ἐπιτοῦν ἀποστόλων*). U trećem je obraden crkveni rituale 2.—5. stoljeća, kako je fragmentarno sačuvan u Klimentu rimskom, Pastoru Hermac, Ignaciju Antioh, kod Aristida, Justina i Hypolita i dr. Osobite je važnosti četvrti odsjek pod naslovom: Die kirchliche Überlieferung der Glaubenswahrheiten. Origenes naime navodi u uvodu svoga djela „*πρὸ ἀρχῶν*“ neke kršćanske istine, za koje tvrdi, da je to prvotna praedicatio apostolica — *κήρυγμα ἐκκλησιαστικόν*. Tuj je govor o jednom, dobrom i pravednom Bogu, stvorenju, poslanju Isusa Krista, Njegovoj praegzistenciji u Bogu, Utjelovljenju, djelovanju i uskrsnuću. O Duhu Svetome, inspiraciji proroka i apostola. O duši i njezinoj nagradi ili kazni, te o uskrsnuću mrtvih. O slobodnoj volji kao i o egzistenciji dobrih i zlih duhova. Sve ove istine pomno su čuvane u crkvi, a služile su temeljem svake pouke, one su bile ujedno i moćna obrana protiv jeresi, osobito gnosticizma. Schermann istražuje ovaj Origenov *κήρυγμα* osobito opširno već u Ireneja, Klimenta Alex. i Tertulijana. Prema koncu dobro zaključuje, da je crkva svladala svoga najvećega unutrašnjega neprijatelja, gnosticizam, koji je bio po riječima Bardenhewerovim jednako tako opasan kao i rimski carevi, imade zahvaliti jedino čvrstom oslonu na apostolsku predaju.

Autor je i u ovoj svesci rasvijetlio mnogu točku starokršćanskoga života tako, da će svaki čitalac, napose historik, moći iz nje crpsti mnogo koristi. No da li je uspio dokazati cijelim

²⁾ Joh. Gerhard umro u Jeni 1637. Najznatnije djelo: „Loci theologici“ u 9 knjiga.

³⁾ Joh. Andr. Quenstedt † 1688. Najveće djelo: „Theologia didactico polemica“.

svojim djelom, da crkvene konstitucije potječu baš od Klimenta rimskoga, ne može se ustvrditi. Sigurno je samo toliko, da su starije od 8. knjige Apost. Constit. i da su mogle nastati u drugom vijeku. Što smo rekli za prve dvije sveske, vrijedi i za ovu posljednju. Sve su tri dragocjeni prilog za poznavanje stare kršćanske literature.

J. Pavič.

Dr. Johannes B. Aufhauser: Antike Jesus-Zeugnisse. 1913. Cijena: 1'30 Mk. U 8-ini 51 str. Nakladom: A. Marcus und E. Webers Verlag, Bonn (Njemačka).

U naslovnoj knjizi nalazimo sva glavnija svjedočanstva, koja danas zasijecaju u pitanje Isusove opstojnosti. Najprije tuj dolazi pismo sirca Mara, stojika, sinu Sarapionu, sastavljeno u sirstom jeziku između 73 i 160 po Krstu (?), a ovdje izneseno u njemačkom prijevodu od Fr. Schulthessa. I svjedočanstvo Josipa Flavija spada među dokaze dostojne vjerovanja o Isusovoj opstojnosti, pa je odnosi grčki tekst u cjelini naveden. Pismo Plinija Mlađega caru Trajanu i ovoga odgovor (okolo 111-113 po Kr.) o Isusu doneseni su u latinskom izvorniku. Imamo u istoj knjizi i ono, što nam ostaviše zapisano o Spasitelju dva latinska klasika: Tacit (oko 110-116 po Kr.) i Sueton (oko 119-121 po Kr.). Uza to je isneseno ovdje i apokrifno dopisivanje toparka Abgar-a Uchama iz Edese sa Krsom. Tekst je ovoga dopisivanja djelomično što u grčkom što u latinskom, a što u njemačkom jeziku. Osim tih svjedočanstva o Isusovoj osobi imamo još i apokrifna pisma Poncija Pilata caru Tiberiju i namjesnika Lentula rimskom senatu, te i nekoja mjesta iz Talmuda. Ova-ko znamenita i kritički izdata svjedočanstva o Isusu na čast su zbirci „Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen“, nakladnom zavodu Marcus-Weber-u i marnom izdavaču Aufhauser-u, profesoru crkvene povjesti na monakovskom sveučilištu, a na korist čitaocu.

Dr. Gančević.

Henry Barclay Swete D. D.: Zwei Neue Evangelien-

fragmente. Cijena: 0'40 Mk. Izašlo 1908. kod: A. Marcus und E. Webers Verlag u Bonn-u. U 8-ini 15 str.

Dr. Grenfell i Dr. Hunt otkriše u Oxyrhynch-u god. 1905. jedan list iz jedne male pergamentske knjige, na čijoj prednjoj i stražnjoj stranici bijaše 45 crta sa grčkim uncijalima iz 4-og ili 5-og stoljeća. Taj se ulomak odnosi na neko nekanonsko evanđelje, u kojemu Isus i farizeji igraju glavnu ulogu. Kembridžki prof. Swete cijeni, da fragment potječe vjerojatno iz prve polovice drugoga vijeka. Čitav je fragment tiskan u grčkom izvorniku. Osim toga fragmenta imamo u Swete-ovoj knjižici, koja je izišla u zbirci „Kleine Texte itd.“ i drugi ulomak iz evanđelja, o kojemu sv. Jeronim spominje (c. Pelag. II. 15), kako taj ulomak bijaše u nekim primjercima Markova evanđelja. Sa-držaj je ulomka: Isus kori učenike, što nijesu vjerovali onima, koji su ga vidjeli, kad je bio uskrsnuo. U Akhim-u našlo se je grčki izvornik, koji je reč bi ovjerovljenje Jeronimovilt riječi. Obadva su fragmenta izvrsno popraćena s bibliografičnim uvodom i detaljnim kritičnim opaskama.

Dr. Gančević.

Des Heiligen Kirchenvaters Aurelius Augustinus Ausgewählte Schriften: Gottestaaf. Sveska I. (u 12-ini 16+LII+442 str. Cijena: vez. 5 Mk.; u platnu 5'80 Mk.; pol. pergamen. 6'30) II. (u 12-ini 512 str. Cijena ista kao i za prvi svezak) iz „Bibliothek der Kirchenväter“. Verlag der Jos. Kösel'shen Buchhandlung, Kempten-München (Bayern).

God. 1911. njemački katolici, po nagovoru slavnog katoličkog nakladnog zavoda Kösel iz Kemptena (podružnica u München-u), počeo su ponovno izdavati nekoje crkvene oče u njemačkom prijevodu. Prvašnje je njemačko izdanje crkvenih otaca u 80 svezaka od pok. Dr. Thalhofer-a trajalo od 1869. do 1888. Uslijed književnog napretka na patrističkom polju očutila se potreba i novog iz-